

Nr 5.

Ankom till riksdagens kansli den 15 februari 1940 kl. 12 m.

Utlåtande i anledning av väckt motion angående skyldighet för företagare att anmäla driftsnedläggelse.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 147, vilken behandlats av andra lagutskottet, har herr *Lindahl* hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till riksdagen i anslutning till vad rationaliseringsutredningen anfört angående företagens skyldighet att anmäla driftsnedläggelse.

I fråga om de skäl, som anförts till stöd för detta yrkande, får utskottet hänvisa till motionen.

De spörsmål, som sammanhånga med den fortgående rationaliseringen inom industrien, hava på senare tid vid flera tillfällen varit föremål för riksdagens uppmärksamhet. Sålunda hava motioner i ämnet väckts vid 1933 års riksdag (I: 225 av herr *Lindhagen*, första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 10; II: 33 av herr *Hallén* m. fl., andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande nr 7) samt vid 1936 års riksdag (II: 9 av herr *Ström* m. fl., andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande nr 2) men avslagits av vederbörande kammare. Vidare må här erinras om att herr *Nordström* i *Kramfors* vid 1937 års riksdag framställt en interpellation rörande verkningarna av vissa kort dessförinnan inträffade mera betydande driftsinställelser.

Den i nu föreliggande motion åberopade *rationaliseringsutredningen*, senast bestående av revisionssekreteraren *Ove Hesselgren*, ordförande, andre ordföranden i landsorganisationen i Sverige *Gunnar Andersson*, direktörerna *Oscar Falkman* och *Gustaf Söderlund* samt rektorn vid landsorganisationens skola i *Brunnsvik Torvald Karlbom*, har den 10 juni 1939 avgivit betänkande, behandlande i en första del motiv och förslag till åtgärder i anledning av skadliga sociala verkningar av driftsförändringar och driftsnedläggelser inom industrien (Statens off. utredn. 1939: 13) samt i en andra del resultatet av verkställda undersökningar och utredningar (Statens off. utredn. 1939: 14). Sedan yttranden inhämtats från ett stort antal myndigheter och sammanslutningar, äro de av rationaliseringsutredningen framlagda förslagen beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

Bihang till riksdagens protokoll 1940. 9 saml. 2 avd. Nr 5.

Del I av utredningens betänkande är efter det inledande kapitlet (I) uppdelat i tre avdelningar, varav den första behandlar arbetslöshet i samband med driftsförändringar och driftsnedläggelser inom industrien, särskilt vid rationalisering, den andra olycksfall i industriellt arbete under inflytande av rationaliseringen och den tredje ohälsa i industriellt arbete under inflytande av rationaliseringen. Första avdelningen inledes med ett kapitel (II), däri framläggas vissa resultat av de gjorda undersökningarna rörande driftsförändringar och driftsnedläggelser inom industrien. I det följande kapitlet (III) diskuteras rationaliseringen och dess verkningar, varefter utredningen i de två nästföljande kapitlen till principiell behandling upptager olika åtgärder dels till förebyggande av arbetslöshet (IV) och dels till lindrande av arbetslöshetens verkningar (V) i förevarande fall. Efter denna allmänna motivering följer i de närmaste åtta kapitlen (VI—XIII) specialmotiveringen för de särskilda åtgärder utredningen ansett sig böra förorda.

Beträffande innehållet i del II av betänkandet må här särskilt hänvisas till den av utredningen lämnade redogörelsen för det material, som legat till grund för undersökningen, såvitt angår driftsnedläggelser (sid. 16—17), till ett avsnitt upptagande resultaten av den härutinnan gjorda undersökningen, i vilket avsnitt intagits ett flertal tabeller, belysande omfattningen av och orsakerna till driftsnedläggelser under åren 1920—1936 (sid. 45—53) samt till en redogörelse för resultaten av en speciell undersökning rörande ett antal särskilda fall av driftsnedläggelser och mera omfattande driftsinskränkningar (sid. 53—60). I betänkandets del II ingå även vissa expertutredningar, som i förevarande sammanhang påkalla uppmärksamhet, nämligen en P. M. rörande driftsinskränkning och nedläggning av företag inom näringslivet samt vissa därav föranledda socialpolitiska åtgärder av civilingenjören Elis Bosæus (sid. 245—261), en P. M. angående undersökningar av arbetsmarknaden av docenten Alf Johansson (sid. 262—293) och en P. M. angående den offentliga arbetsförmedlingen och dess effektivitet av byråinspektören Sven Skogh (sid. 294—373). I sistnämnda utredning beröras bl. a. vissa av socialstyrelsen i samråd med rationaliseringsutredningen vidtagna intensifierade åtgärder för beredande i största möjliga utsträckning av arbetsanställning åt de arbetare och anställda, vilka drabbats av arbetslöshet till följd av driftsnedläggelser i Gimo, Karlholm och Hargshamn (se härom närmare Sociala meddelanden 1937 sid. 686—691).

De särskilda rationaliseringsfrågor, som angå byggnadsindustrien, ha upptagits till behandling i annat sammanhang, nämligen i *1934 års byggnadsindustrisakkunnigas* betänkande del I (Statens off. utredn. 1938: 10 sid. 529—615).

Rationaliseringsutredningen har bland flera andra författningsförslag framlagt även förslag till förordning om skyldighet för företagare att i vissa fall göra anmälan till offentlig myndighet (del I sid. 241). 2 § i detta förslag — till vilken paragraf motionären hänvisat — har följande lydelse:

Beslutar arbetsgivare, som driver industriell verksamhet, att helt eller delvis nedlägga driften vid ett arbetsställe eller med avseende å densamma genomföra annan åtgärd, som leder till ej blott tillfälligt avskedande av arbetare och anställda, åligger det honom, därest minst femtio arbetare och anställda kunna antagas bliva berörda av åtgärden, att om sitt beslut ofördröjligen eller senast tre månader före det avskedandena börja verkställas göra anmälan till vederbörande huvudkontor inom den offentliga arbetsförmedlingen, som har att vidarebefordra anmälningen till socialstyrelsen, eller, därest arbetsgivaren med hänsyn till företagets ekonomiska intressen anser anmälan ej böra komma till allmän kännedom, direkt till socialstyrelsen. Tillika skall arbetsgivare i fall här avses vara skyldig att på begäran av socialstyrelsen meddela de uppgifter, som kunna erfordras för fallets bedömande.

Rörande den föreslagna anmälningsskyldigheten har utredningen anført bland annat (del I sid. 82—84):

Det är naturligt, att samhället icke i varje ögonblick kan stå rustat att möta verkningarna av en större driftsnedläggelse eller mera omfattande nedskärning av arbetsstyrkan vid ett företag, detta i all synnerhet som ansvaret för arbetslöshetspolitiken i första hand vilar på kommunerna. Här bortses givetvis från driftsnedläggelser eller driftsinskränkningar av säsongkaraktär.

De ofta återkommande svårigheterna i förevarande fall ha föranlett utredningen undersöka, huruvida icke skyldighet skulle kunna införas för företagare att viss tid i förväg anmäla planerade avskedanden i större omfattning. — — —

Som regel torde en företagare i förväg äga kännedom om sådana förhållanden, som kunna framtvunga avskedanden i större omfattning. Emellertid kan det förekomma, att dylika förhållanden aktualiseras under mycket kort tid. Det synes därför omöjligt att införa en generell skyldighet att längre tid i förväg anmäla förestående avskedanden.

En driftsnedläggelse eller en större nedskärning av arbetsstyrkan är ofta en följd av långvariga ekonomiska svårigheter för företaget, svårigheter som till sist blivit företaget övermäktiga. Därest det skulle införas skyldighet att i förväg anmäla dylika fall och anmälan härvid komme till offentlig kännedom, skulle detta kunna försämra läget för företaget och sålunda minska dettas möjligheter att lösa föreliggande svårigheter. Det är emellertid icke nödvändigt, att anmälningsskyldigheten utformas på sådant sätt, att svårigheter av antydd art uppkomma för företagen. — — —

Principiell skyldighet bör föreligga för företagare att anmäla avskedanden i större omfattning samtidigt med att han beslutar desamma, dock ej längre tid i förväg än tre månader, såvida icke särskilda arbetslöshetssvårigheter kunna förväntas uppkomma, i vilket fall anmälan bör ske tidigare. Anmälan får, därest företagaren så anser nödigt med hänsyn till företagets ekonomiska intressen, ske konfidentiellt. Det är dock icke önskvärt, att denna utväg mera allmänt begagnas, då härigenom förhindras att vederbörande kommunala myndigheter i god tid underrättas om de förestående avskedandena, varigenom ej hela syftemålet med den ifrågasatta anmälningsskyldigheten uppnås. — — —

Anmälningsskyldigheten bör tillsvidare inskränkas att avse industriell verksamhet. Vidare bör den såsom redan nämnts begränsas till avskedanden

i större omfattning. — — — Någon gradering av anmälningsskyldigheten med hänsyn till ortens folkmängd och arbetstillfällenas omfattning torde — — — icke vara möjlig att genomföra, utan gränsen synes böra dragas med hänsyn till förhållandena å landsbygden. Enligt utredningens mening bör skyldighet införas att i förväg anmäla en driftsnedläggelse eller en nedskärning av arbetsstyrkan vid ett företag, därest åtgärden skulle medföra arbetslöshet för minst 50 arbetare och anställda.

Vidare torde anmälningsskyldigheten blott avse sådana fall, där driftsnedläggelsen eller nedskärningen av arbetsstyrkan kan förväntas bli av mera definitiv karaktär. — — —

Anmälan om förestående avskedanden bör i vanliga fall inges till vederbörande huvudkontor inom den offentliga arbetsförmedlingen och därifrån vidarebefordras till socialstyrelsen. Därest anmälan har konfidentiell karaktär, bör den däremot insändas direkt till socialstyrelsen och förses med uppgift, att den gjorda anmälan är konfidentiell. Det bör ankomma på socialstyrelsen att till det centrala organ, utredningen i det följande föreslår, omedelbart inberätta inkomna anmälningar.

En närmare redogörelse för de bestämmelser, som äro avsedda att reglera denna anmälningsskyldighet, återfinnes i del I å sid. 155—158.

I förevarande sammanhang må erinras, att en liknande anmälningsskyldighet, avseende företagen inom skogsindustrierna, föreslagits i *1933 års skogsindustrisakkunnigas* år 1935 avgivna betänkande (Statens off. utredn. 1935: 36 sid. 163).

Det av rationaliseringsutredningen framlagda förslaget går ut på införande av anmälningsskyldighet under vissa omständigheter även för den, som ämnar igångsätta industriell verksamhet av större omfattning. En liknande men än mera vidsträckt anmälningsskyldighet har vid flera tillfällen ur andra synpunkter varit under diskussion, nämligen under förarbetena till 1931 och 1938 års ändringar i lagen om arbetarskydd (se härom propositionen nr 265/1938 sid. 16—20).

Såsom ovan antytts har utredningen även föreslagit inrättande av ett centralt organ för arbetsmarknaden, benämnt arbetsmarknadsinstitutet (del I sid. 159—172). En av de uppgifter, som skulle tillkomma detta, vore att i särskilda, mera svårartade arbetslöshetssituationer verkställa de utredningar, som vore nödiga till klarläggande av fallets närmare karaktär samt för utvärderande av vilka åtgärder från samhällets sida läget krävde.

Enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 15 september 1939 har chefen för socialdepartementet tillkallat vissa sakkunniga att såsom *statens arbetsmarknadskommission* i främsta rummet följa förhållandena på den svenska arbetsmarknaden såväl i fråga om uppkommande arbetslöshet som beträffande brist på arbetskraft och att föreslå de åtgärder, som därutinnan skulle kunna underlätta en nödvändig utjämning. Såsom en första arbetsuppgift, vilken krävde snabb handläggning, hade anmält sig upprättandet av förslag

till åtgärder för en sådan rationalisering av arbetsmarknadsstatistiken, att förändringarna på arbetsmarknaden kunde snabbt och detaljerat följas. Det ansågs vidare vara en uppgift av största vikt för kommissionen att överväga spörsmålet om vilka åtgärder, som kunde komma att bli erforderliga, därest krisläget skulle skärpas. Kommissionen har i första hand sökt skaffa sig en bättre överblick över de fortgående förändringarna på arbetsmarknaden. Genom statens informationsbyrå har kommissionen riktat en vädjan såväl till arbetsgivare, vilka efterfråga arbetskraft av olika slag, som till arbetssökande, vilka blivit entledigade från olika yrkesområden, att fortlöpande hålla den offentliga arbetsförmedlingen underrättad därom. Med stöd av inom socialstyrelsen sammanställda halvmånadsrapporter över arbetsförmedlingarnas verksamhet hava snabbare upplysningar kunnat inhämtas om arbetsmarknadsläget. I enlighet med en av socialstyrelsen och kommissionen i samråd utarbetad plan har socialstyrelsen fr. o. m. oktober 1939 företagit en omläggning av styrelsens sysselsättnings- och arbetsmarknadsstatistik. För att möjliggöra en snabbare bearbetning av uppgifterna från företagare inom olika branscher har dessas kvartalsrapportering ersatts med månadsrapportering, och vidare har en betydande ökning gjorts av antalet företagare, från vilka uppgifter infordras. Kommissionen har ytterligare i skrivelse den 17 oktober 1939 till Kungl. Maj:t anhållit om utfärdande av föreskrifter för arbetsgivare att i vissa situationer till socialstyrelsen lämna uppgifter angående anställande av löntagare och upphörande av anställning för sådana. I skrivelsen har uttalats bland annat, att det syntes naturligt att anknyta en generell anmälningsskyldighet av sådan art till införandet — om och när läget påkallade — av arbetsförmedlingstvång, varom stadganden numera finnas i lagen den 30 december 1939 om tjänsteplikt (8 §). En anmälningsskyldighet, begränsad till avskedanden och anställningar av större omfattning, syntes dock kommissionen dessförinnan vara motiverad. Förslagsvis kunde fastställas uppgiftsskyldighet i fall då minst 10 arbetstagare anställdes eller entledigades inom loppet av en vecka och/eller minst 25 inom loppet av en månad. En författning i ämnet borde emellertid icke innehålla detaljerade föreskrifter härutinnan. Bestämmelser hava sedermera meddelats genom en den 15 december 1939 av Kungl. Maj:t utfärdad *kungörelse angående statistiska uppgifter om anställande av löntagare och upphörande av anställning*. Enligt denna kungörelse åligger det arbetsgivare vid äventyr av bötespåföljd för underlåtenhet att i den utsträckning och enligt de närmare föreskrifter i övrigt, som socialstyrelsen fastställer, till styrelsen lämna uppgifter angående den omfattning, i vilken anställande av löntagare skett och upphörande av anställning ägt rum. Enligt vad utskottet inhämtat hava sådana närmare föreskrifter som i kungörelsen åsyftas hittills icke fastställts av socialstyrelsen.

För underlättande av överflyttning av arbetskraft från områden med av krigssituationen förorsakad svårartad arbetslöshet har Kungl. Maj:t på se-

nare tid vid flera tillfällen utfärdat vissa särskilda bestämmelser. Enligt gällande bestämmelser, som äro utfärdade den 26 januari 1940, må bidrag av statsmedel för underlättande av dylik överflyttning till sådana områden av näringslivet, vilka äro av särskild betydelse för folkförsörjningen eller rikets försvar, utgå till arbetsförmedlingsanstalt för de kostnader, anstalten bestritt för arbetssökandes resa eller arbetssökandes familjs resa eller flyttning.

I förevarande sammanhang må även hänvisas till en i Sociala meddelanden 1940 häftet 1 (sid. 36—45) lämnad översikt av arbetsmarknaden under december 1939. I denna översikt har påpekats, att tillströmningen av arbetssökande minskat samtidigt som efterfrågan på arbetskraft ökat, ett förhållande som närmast borde ses i samband med de ökade inkallelserna till neutralitetsvakten. En jämförelse med läget vid motsvarande tidpunkt för ett år sedan visar, att enligt arbetsförmedlingarnas uppgifter antalet ansökningar om arbete under december 1938 uppgick till inemot 95 000 men under samma månad 1939 endast till omkring 83 600. Jämsides härmed steg siffran för lediga platser från 41 000 till 45 000.

Utskottet. Vid upprepade tillfällen under de senaste årtiondena hava inom industrien driftsnedläggelser och betydande driftsinskränkningar ägt rum. Särskilt i fall, där en sådan åtgärd drabbat ort med mera ensidigt näringsliv, hava stora svårigheter uppkommit för den avskedade personalen. Omfattningen av och orsakerna till dessa åtgärder hava närmare belysts genom de av rationaliseringsutredningen verkställda undersökningarna. Det är självfallet ett samhällsintresse av stor vikt, att de skadliga sociala verkningar, som i dylika fall kunna uppkomma, såvitt möjligt förebyggas eller begränsas. Utredningen har i sitt i juni 1939 avgivna betänkande föreslagit vissa åtgärder syftande därtill. Såsom ett led i förslaget ingår även en föreskrift om skyldighet för den, som driver industriell verksamhet men som beslutat definitivt nedlägga driften eller minska arbetsstyrkan, att om åtgärden berör ett visst större antal arbetstagare, i förväg underrätta vederbörande myndighet om densamma. Till förslaget om en sådan anmälningskyldighet har motionären anknutit sitt yrkande.

Rationaliseringsutredningens förslag är efter sedvanlig remissbehandling beroende på Kungl. Maj:ts prövning. Därest en detalj i detta förslag nu skall utbrytas och upptagas till särskilt övervägande, böra starka skäl därför kunna åberopas. Det nuvarande läget på arbetsmarknaden synes emellertid icke göra en sådan påskyndad behandling erforderlig. Därtill kommer, att den rådande krissituationen redan föranlett vidtagande av ett flertal åtgärder i syfte att dels giva myndigheterna en bättre överblick över förändringarna på arbetsmarknaden, dels ock underlätta en nödvändig utjämning på denna. I det förra hänseendet må särskilt erinras om ovannämnda kun-

görelse, varigenom socialstyrelsen erhållit befogenhet att från arbetsgivare infordra uppgifter om anställande av löntagare och upphörande av anställning. En härå grundad anmälningsskyldighet kan såtillvida sträckas längre än den av rationaliseringsutredningen föreslagna som den icke behöver begränsas till att gälla endast vid avskedanden av minst 50 arbetstagare. Å andra sidan medger kungörelsen icke föreskrivande av skyldighet att på förhand anmäla driftsnedläggelser. Under nuvarande förhållanden torde emellertid de möjligheter, kungörelsen bereder, vara för sitt ändamål tillfyllest. Med hänsyn till vad sålunda anförts finner utskottet icke skäl tillstyrka en framställning av riksdagen till Kungl. Maj:t i det av motionären angivna hänseendet.

Utskottet får därför hemställa,

att förevarande motion icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 15 februari 1940.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Norman*, *Linder*, *Hagman*, *Olof Carlsson*, *Wistrand*, *Näslund*,* *Ekströmer* och *Holstenson*;

från andra kammaren: fröken *Hesselgren*, herrar *Hage*, *Olovson* i Västerås, *Pettersson* i Hällbacken, *Hallagård* och *Sandström*, fröken *Ebon Andersson* samt herr *Holm*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservationer:

- 1) av herr *Hage*; samt
- 2) av herr *Olovson* i Västerås, vilken inom utskottet yrkat, att ifrågasättande motion måtte tillstyrkas.